

Το κακό και ο πόνος

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Φωτο:plus.google.com

(Μητροπ. Διοκλείας Καλλίστου Γουέαρ)

Στο μεγαλύτερο μυθιστόρημα του Dostoevsky, Οι Αδελφοί Καραμάζοφ, ο Ιβάν προκαλεί τον αδελφό του: «Ας υποθέσουμε ότι δη-μιουργείς το οικοδόμημα της ανθρώπινης μοίρας με τον αντικειμενι-κό σκοπό να κάνεις τους ανθρώπους επί τέλους ευτυχισμένους και να τους δώσεις ειρήνη και ανάπαυση· όμως, για να το κάνεις αυτό είναι ανάγκη να βασανίσεις ένα μόνο μικρούλικο μωρό... και να ιδρύσεις το οικοδόμημά σου πάνω στα δάκρυά του· — θα συμφωνού-σες ν' αναλάβεις το οικοδόμημα υπ' αυτό τον όρο;» — «Όχι, δε θα συμφωνούσα», απαντάει ο Alyosha. Και αν εμείς δεν θα συμφωνούσα-με να το κάνουμε, γιατί, λοιπόν, προφανώς το κάνει ο Θεός;

Ο Somerset Maugham μας λέει, ότι, αφότου είχε δει ένα μικρό παιδί ν' αργοπεθαίνει από μηνιγγίτιδα, δεν μπορούσε πια να πιστέψει σ' ένα Θεό αγάπης. Άλλοι έπρεπε να δουν ένα σύζυγο, ή μια σύζυ-γο, ένα παιδί ή ένα γονιό να καταρρέουν σε μιαν ολοκληρωτική κα-τάθλιψη: σ' ολόκληρο το βασίλειο του πόνου

ίσως δεν υπάρχει τίπο-τε τόσο τρομερό να δει κανείς, όσο μία ανθρώπινη ύπαρξη με χρόνια μελαγχολία. Ποιά είναι η απάντησή μας; Πώς θα μπορέσουμε να συμβιβάσουμε την πίστη σ' ένα Θεό αγάπης, που δημιούργησε όλα τα πράγματα και είδε ότι ήταν «καλά λίαν», με την ύπαρξη του πό-νου, της αμαρτίας και του κακού;

Αμέσως πρέπει να γίνει παραδεκτό ότι δεν είναι δυνατή μια εύ-κολη απάντηση ή ένας φανερός συμβιβασμός. Ο πόνος και το κακό μας αντιμετωπίζουν ασύμμετρα. Η δυστυχία η δική μας και των άλ-λων, είναι μία εμπειρία που πρέπει να ζήσουμε και όχι ένα θεωρητι-κό πρόβλημα που μπορούμε να λύσουμε.

Αν υπάρχει μια εξήγηση είναι σ' ένα επίπεδο βαθύτερο απ' τα λόγια. Η δυστυχία δεν μπορεί να «δικαιωθεί»· μπορεί όμως να χρη-σιμοποιηθεί, να γίνει αποδεκτή — και μέσω αυτής της αποδοχής να μεταμορφωθεί. «Το παράδοξο της δυστυχίας και του κακού», λέει ο Nicolas Berdyaev, «λύνεται με την εμπειρία της ευσπλαχνίας και της αγάπης».

Αλλά, ενώ δικαιολογημένα υποπτευόμαστε κάθε εύκολη λύση του «προβλήματος του κακού», μπορούμε να βρούμε στη διήγηση για την πτώση του ανθρώπου που δίνεται στο γ' κεφάλαιο του βι-βλίου «Γένεση» — άσχετα αν αυτό ερμηνευτεί κυριολεκτικά ή συμβο-λικά — δύο ζωτικά σημεία, που πρέπει να διαβαστούν με προσοχή.

Πρώτον, η αφήγηση στη Γένεση αρχίζει κάνοντας λόγο για τον «όφιν» (Γεν. 3,1), δηλ. το διάβολο — τον πρώτον από τους αγγέλους εκείνους που έφυγαν απ' το Θεό προς την κόλαση του δικού τους θελήματος. Έγινε διπλή πτώση: πρώτα των αγγέλων και ύστερα του ανθρώπου. Για την Ορθοδοξία η πτώση των αγγέλων δεν είναι γρα-φικό παραμύθι αλλά πνευματική αλήθεια. Πριν από τη δημιουργία του ανθρώπου, είχε ήδη συμβεί ένας χωρισμός στους δρόμους του νοητικού βασιλείου: μερικοί από τους αγγέλους παρέμειναν σταθεροί υπακούοντας στο Θεό, ενώ άλλοι τον αρνήθηκαν. Σχετικά μ' αυτό τον «πόλεμον εν τω ουρανώ» (Αποκ. 12,7) έχουμε μόνον απόκρυφες αναφορές μέσα στη Γραφή· δεν μας λέγεται με λεπτομέρειες τι συνέ-βη· και ακόμη λιγότερα ξέρουμε για το τι σχέδια έχει ο Θεός για μια δυνατή συμφιλίωση μέσα στο νοητικό βασίλειο, ή πως (αν όχι καθό-λου) ο διάβολος θα μπορούσε τελικά να σωθεί. Ίσως, όπως υπαινίσσεται το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του Ιώβ, ο Διάβολος δεν εί-ναι τόσο μαύρος όπως συνήθως τον ζωγραφίζουν. Για μας σ' αυτό εδώ το στάδιο της γήινης ύπαρξής μας, ο Διάβολος είναι ο εχθρός· ο Διάβολος όμως έχει επίσης μιαν άμεση σχέση με το Θεό, για την οποία δεν ξέρουμε τίποτε και για την οποία δεν είναι σοφό από μέ-ρους μας να φανταζόμαστε.

Παρ' όλ' αυτά θάπρεπε να σημειωθούν τρία σημεία που μας αφορούν, στις προσπάθειές μας να καταπιαστούμε με το πρόβλημα του πόνου. Πρώτον, έκτος απ' το κακό, για το οποίο εμείς οι άνθρωποι είμαστε προσωπικά υπεύθυνοι, υπάρχουν στο σύμπαν δυνάμεις με τεράστια ισχύ, που η θέλησή τους είναι στραμμένη στο κακό. Αυτές οι δυνάμεις, αν και μη ανθρώπινες, είναι μολαταύτα προσωπικές. Η ύπαρξη τέτοιων δαιμονικών δυνάμεων δεν είναι μια υπόθεση ή έ-νας μύθος αλλά — για πολλούς από μάς, αλλοίμονο! — ένα ζήτημα άμεσης εμπειρίας. Δεύτερο, η ύπαρξη των εκπτώτων πνευματικών δυνάμεων μάς βοηθάει να καταλάβουμε γιατί, σε κάποιο χρονικό ση-μείο προφανώς πριν απ' τη δημιουργία του ανθρώπου, θάπρεπε να επικρατούσε στο φυσικό κόσμο αταξία, φθορά και σκληρότητα. Τρί-το, η ανταρσία των αγγέλων αποδεικνύει πολύ καθαρά ότι το κακό προέρχεται όχι από κάτω αλλ' από πάνω, όχι από την ύλη, αλλ' από το πνεύμα. Το κακό, όπως έχει ήδη τονιστεί, είναι «τίποτε»· δεν είναι μια υφιστάμενη ύπαρξη ή ουσία, αλλά μια λανθασμένη στάση απέναντι σ' αυτό που είναι απ' τη φύση του καλό. Η πηγή του κακού βρίσκεται επομένως στην ελεύθερη θέληση των πνευματι-κών υπάρξεων, που είναι προικισμένες με ηθική εκλογή και που χρησιμοποιούν αυτή τη δύναμη της εκλογής λανθασμένα.

Αυτά σχετικά με το πρώτο σημάδι, τον υπαινιγμό για τον «όφιν». Αλλά (κι' αυτό ίσως χρησιμέψει σαν δεύτερο σημάδι) η διήγη-ση στη Γένεση διασαφηνίζει ότι, αν και ο άνθρωπος έρχεται στη ζωή μέσα σ' ένα κόσμο ήδη φθαρμένο από την πτώση των αγγέλων, ό-μως ταυτόχρονα τίποτα δεν ανάγκασε τον άνθρωπο ν' αμαρτήσει. Η Εύα ελκύστηκε από τον «όφιν», αλλά ήταν ελεύθερη ν' αποκρούσει τις προτάσεις του. Το δικό της και του Αδάμ το «προπατορικό αμάρτημα» ήταν μια συνειδητή πράξη ανυπακοής, μία εσκεμμένη απόκρουση της αγάπης του Θεού, μια ελεύθερα διαλεγμένη στροφή από το Θεό στον εαυτό μας (Γεν. 3: 2,3,11).

Στην κατοχή και άσκηση της ελεύθερης θέλησης του ανθρώπου δεν θα βρούμε καθόλου μια πλήρη εξήγηση αλλά τουλάχιστον την αρχή για μια απάντηση στο πρόβλημά μας. Γιατί ο Θεός άφησε τους αγγέλους και τον άνθρωπο ν' αμαρτήσουν; Γιατί ο Θεός επι-τρέπει το κακό και τη δυστυχία; Απαντάμε: Γιατί είναι ένας Θεός αγάπης. Η αγάπη προϋποθέτει μετοχή, και η αγάπη επίσης προϋπο-θέτει ελευθερία. Σαν μια Τριάς αγάπης ο Θεός επιθύμησε να μοιρα-στεί τη ζωή του με δημιουργημένα πρόσωπα, φτιαγμένα κατά την ει-κόνα του, που θα μπορούσαν να του ανταποκριθούν ελεύθερα και εκούσια σε μια σχέση αγάπης. Όπου δεν υπάρχει ελευθερία, δεν μπο-ρεί να υπάρξει αγάπη. Ο καταναγκασμός αποκλείει την αγάπη· όπως συνηθίζε να λέει ο Paul Evdokimov, ο Θεός μπορεί να κάνει το κάθε τι εκτός από το να μας εξαναγκάσει να τον αγαπάμε. Ο Θεός, επομένως — επιθυμώντας να μοιραστεί την αγάπη του — δεν εδημιούργησε

ρομπότ που θα τον υπάκουαν μηχανικά, αλλ' αγγέλους και ανθρώπινες υπάρξεις προικισμένες μ' ελεύθερη εκλογή. Και μ' αυτό, για να θέσουμε το ζήτημα με ανθρωπομορφικό τρόπο, ο Θεός ριψο-κινδύνεψε: γιατί μαζί μ' αυτό το δώρο της ελευθερίας δόθηκε επίσης και η δυνατότητα της αμαρτίας. Αλλ' αυτός που δεν ριψοκινδυνεύει, δεν αγαπάει. Δίχως ελευθερία δεν θα υπήρχε αμαρτία. Αλλά δίχως ελευθερία ο άνθρωπος δεν θα ήταν κατ' εικόνα Θεού· δίχως ελευθερία ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να επικοινωνήσει με το Θεό με μια σχέση αγάπης.

(Μητροπ. Διοκλείας Καλλίστου Γουέαρ, Ο Ορθόδοξος δρόμος, εκδ. Επτάλοφος, σ. 66-69).